

Demens og menneskesyn

Indledning

”Hvad er der snart tilbage af ånd? Der er krop, men der er ikke nogen ånd. Der er ikke noget sjæl, det er en rigtig, rigtig ubehagelig sygdom”

Citatet kommer DR programmet ”Sundhedsmagasinet” (Sundhedsmagasinet, DR). Her møder man Stig, hvis hustru lider af Alzheimers sygdom. Når man ser programmet, kan man ikke andet end få stor sympati for Stig, der har kæmpet en hård kamp, for at hjælpe og pleje sin syge hustru. Citatet viser lidt af den frustration, og de problemer, man oplever som pårørende. Demenssygdomme er ubehagelige! De rammer os på nogle af vores mest dyrebare funktioner: Hukommelse, koncentration, sprogfærdigheder og evnen til problemløsning. Der tales i disse år meget om demens i medierne. Rapporter har peget på at antallet af demente over 60 år i Danmark i 2017, ligger på omkring 87.000 (Nationalt videnscenter for demens). Både pårørende og plejepersonale kan på hver deres måde, opleve det vanskeligt at forholde sig til demens. Spørgsmålene er vanskelige: Kan man leve et godt liv med demens? Hvad betyder det for et menneskes status, at få en demensdiagnose? Og har vi som kristne noget specielt at byde ind med, i synet på mennesker med demens?

Jeg vil i denne artikel diskutere begreber som menneskesyn og personstatus, i forhold til mennesker med demens. Ofte sker det, at mennesket med demens ændrer personlighed og karaktertræk. Dette kan medføre stor sorg hos de pårørende. Det store spørgsmål sniger sig uundgåeligt frem: ”Er personen der stadigvæk?”. Det er ikke unaturligt at stille dette spørgsmål. Specielt ikke hvis man har kendt den demensramte i mange år, og kan se tydelige ændringer i personligheden. Hvis man står tæt på, vil personlighedsforandringer hos den demensramte forårsage en naturlig sorg. Der skal gives plads for denne sorg, og de frustrationer og spørgsmål der følger med!

Samtidig tror jeg det er vigtigt at stille spørgsmålet mere principielt: ”Er det muligt at være et levende menneske, uden at være en person?”. Et principielt svar vil kunne hjælpe både pårørende og plejepersonale for mennesker med demens. En afklaring af dette spørgsmål, kan sige os noget om, hvilke forpligtelser vi har, og hvilken tilgang vi skal have. Mange mennesker vil umiddelbart og intuitivt tænke, at er man et levende menneske, er man naturligvis også en person. Men man kan komme i tvivl, når man står tæt på et menneske, der nærmest ser ud til at forsvinde. Svaret vil afhænge af, hvordan man definerer det ”at være en person”. Og svaret vil kunne få vidtrækkende konsekvenser. Diskussionen går i høj grad på, om vi kan graduere mennesker, så vi siger at nogle menneskers liv, er mere værd end andres. Og om vi dermed er mere forpligtede, på at vise omsorg

for nogle mennesker, end for andre. Her viser det sig, at definitionen af personbegrebet kan få stor betydning for vores etiske forpligtelse.

Det smalle personbegreb

I Den Danske Ordbog, defineres begrebet "person" bl.a. således: "Krop, personlighed, status eller andet af det der tilsammen udgør et menneske" (Den danske ordbog). Begrebet er således per definition forbundet med status. Vores persondefinition kan være med til at danne grundlag for et menneskes status, og dermed også for deres anseelse, og for andres forpligtelse til omsorg. Et væsen med lav status, ser vi os mindre forpligtede på. Fx vil det for de fleste være mere problemfrit at dræbe en flue, end at dræbe en hund. Dette har at gøre med, hvilken status vi mennesker har givet hunden, i forhold til fluen. Ofte er personbegrebet blevet defineret på en måde, hvor rationelle evner er centrale, i forhold til at konstituere et menneske som en person. I Oxford Dictionary er en af ordets betydninger "en selvbevidst eller rationel skabning" (Singer, s. 84). Denne definition trækker i høj grad på den engelske filosof John Locke (1632-1704), der definerede en person som "en tænkende intelligent skabning, der har fornuft og refleksionsevne og kan opfatte sig selv som sig selv, den samme tænkende ting, til forskellig tid og sted" (Singer, s. 84). Her ser vi, at der lægges stor vægt på menneskets selvbevidsthed og rationelle evner.

Hvilke konsekvenser kan et så smalt defineret personbegreb, få for mennesker med demens? En moderne tænker der har beskæftiget sig med personsspørgsmålet, er den australske ateist og moralfilosof Peter Singer (1946-). Som moralfilosof er han utilitarist (Singer, s. 22). Dette betyder, at hans grundlæggende moralfilosofiske position, bygger på tanken om, at de handlinger er etiske, der i største grad tjener flest mulig menneskers samlede interesse (Singer, s. 24). En handling er som udgangspunkt ikke rigtig eller forkert, det er et spørgsmål om hvilken (formodet) konsekvens handlingen får, for de mennesker den vedrører, og for samfundet generelt. Singer har i hans bog "Praktisk Etik" forholdt sig til netop spørgsmålet om personstatus, og sammenkædet det med hvilken forpligtelse vi har over for forskellige mennesker. Ifølge Singers definition af personbegrebet, er det muligt at være et levende menneske, uden at være en person (Singer, s. 84). Han henviser til definitioner af personbegrebet, der handler om at være selvbevidste og reflekterende, bl.a. Lockes definition. Singers smalle personbegreb giver vidtrækkende konsekvenser. For Singer er der nemlig en forskel i livets værdi for selvbevidste mennesker (personer), og mennesker der af forskellige grunde ikke er selvbevidste (ikke-personer). Singer tager et radikalt opgør med tanken om, at livet er ukrænkeligt. Konsekvensen bliver bl.a. en meget liberal tilgang til eutanasi. Singer åbner op for muligheden for at udføre eutanasi på mennesker, der ikke er i stand til at give samtykke hertil, og

hvis liv ikke vurderes værd at leve (Singer, ss. 170-171). Dette kunne fx være demensramte mennesker. Han argumenterer for standpunktet ud fra hans konsekvensetik: Visse former for menneskeligt liv, indeholder mere lidelse end lykke, og det mest etiske er derfor at stoppe livet.

Når Singers personbegreb kan åbne op for eutanasi ved mentalt skadede mennesker, må man spørge sig selv, hvad et sådant personbegreb i øvrigt kan gøre ved det generelle syn på mennesker med demens i samfundet. Hvis plejepersonale og samfundets befolkning gentagende gange hører, at et menneskeliv ikke har samme værdi, hvis ikke mennesket er selvbevidst og har visse rationelle evner, hvad gør det så ved vores tanker om, og behandling af mennesker med demens?

Kitwoods personcentrerede omsorg

Den engelske psykolog Tom Kitwood (1937-1998) har haft stor indflydelse på moderne demensteori. I hans vel nok vigtigste bog, "En revurdering af demens –personen kommer i første række" (1997), foretager Kitwood et opgør, med hvad han kalder for "standardparadigmet". Når Kitwood taler om "standardparadigmet", henviser han til en plejekultur på demensområdet, der ganske ensidigt har forholdt sig til demens som en organisk lidelse i hjernen, hvis eneste modsvar var at bruge medicinsk behandling (Kitwood, s. 11). Kitwood arbejdede for en bredere tilgang, hvor hele mennesket bliver taget i betragtning. Helt grundlæggende for Kitwoods omsorgsteori, er derfor også personbegrebet.

Kitwood problematiserer et ensidigt fokus på rationel tænkning, som har været central i store dele af filosofiens personbegreb, og som vi bl.a. så det hos John Locke og Peter Singer. Han anser det for farligt at tildele mennesker status som personer, på baggrund af rationelle evner. Dette kan svække vores moralske forpligtelse, over for fx mennesker med demens (Kitwood, s. 19). Ifølge Kitwood har netop depersonaliserende tendenser det med at føre plejekulturen i en problematisk retning, hvor mennesker med demens ses på som en opgave der skal løses, men ikke som værdifulde personer. Her kan der let opstå en plejekultur, hvor de basale fysiske behov søges opfyldt, men hvor der samtidig opstår det Kitwood kalder for en "ondartet socialpsykologi" (Kitwood, s. 54). Den "ondartede socialpsykologi" indebærer ikke, at plejepersonalet bevidst vil behandle mennesket med demens ondskabsfuldt. Men Kitwood mener, at der gradvist kan opstå en kultur, hvor fx beboerne på plejehjemmet bliver barnliggjorte, stigmatiserede og generelt ikke taget alvorligt.

Kitwood søger derfor at definere personbegrebet på en anden måde, da han mener personbegrebet har stor betydning for plejekulturen. For Kitwood er det at være en person, en status eller rang man tildeles af andre mennesker, bl.a. gennem en respektfuld behandling (Kitwood, s. 18). Her inspireres Kitwood specielt af Martin Bubers (1878-1965) "Jeg-du" tilgang til andre mennesker, i modsætning til

en "Jeg-det" tilgang. Når man møder et menneske, må man møde det som et "du" –netop for at opretholde personens værdighed og personstatus. Mennesket er et mål i sig selv. Med baggrund i Buber, gør Kitwood "det relationelle" ganske afgørende i diskussionen om personstatus (Kitwood, s. 22).

Kitwood er grundlæggende afvisende over for en opdeling af menneskets psykologi og relationer (sind) på den ene side, og dets neurologi (krop) på den anden side. I stedet argumenterer han for én materiel virkelighed (Kitwood, s. 25). Psykologi og neurologi er uadskillelige. Kitwoods tanke er derfor, at når man møder et menneske som et "du" (Buber), har det rent fysisk en positiv indvirkning på nervevævet i hjernen. Ligeledes når et menneske mødes af en dehumaniserende behandling (den ondartede socialpsykologi), er det ødelæggende for nervevævet (Kitwood, s. 28). Med dette grundsyn er det klart, at Kitwood lægger stor vægt på relationer, samt hele omsorgsmiljøet i arbejdet med demente. Ifølge Kitwood vil gode relationer og et positivt omsorgsmiljø hæmme demenssygdommens udvikling i hjernen.

Et kristent menneskesyn

Det er væsentligt at spørge os selv, hvordan vi som kristne skal forholde os til personbegrebet, og de konsekvenser det kan få for mennesker med demens. Har vi noget specielt at byde ind med i den diskussion om personstatus, der er central i forhold til mennesker med demens? Før vi giver et svar på dette vigtige spørgsmål, er det nødvendigt først at sige lidt om det kristne menneskesyn. Centralt for et kristent menneskesyn er det, at mennesket er skabt i Guds billede (1. Mosebog 1,26). Noget grundlæggende må siges om hvad dette betyder:

At mennesket er skabt i Guds billede betyder, at mennesket er skabt som en helhed af krop, sjæl og ånd (Andersen, ss. 65-66; Pedersen, ss. 13-15). At der er tale om en helhed betyder bl.a., at krop, sjæl og ånd ikke er totalt adskilte størrelser, men at de påvirker hinanden gensidigt. Dette ses bl.a. når et menneskets hjerne kemi er i uorden, og det påvirker personens sjæle- og åndsliv. Menneskets sjæle- og åndsevner består bl.a. af tanker, vilje, følelser, samvittighed og ansvar. Disse sjæle- og åndsevner har i større eller mindre grad taget skade efter syndefaldet, men adskiller sig stadig kvalitativt fra dyrenes.

At mennesket er skabt i Guds billede betyder også, at mennesket er skabt til at indtage en særlig position i skaberværket. Som skabt i Guds billede, har mennesket en unik værdi, der medfører, at livet er ukrænkeligt. Menneskets værdi og livets ukrænkelighed er ikke afhængig af menneskets sjæle- og åndsevner. Så længe et menneske er levende, er det både krop, sjæl og ånd, og har en unik

værdi. Livets ukrænkelighed begrundes direkte i det forhold, at mennesket er skabt i Guds billede (1. Mosebog 9,6). Mennesket er sat ind i tre grundlæggende relationer (Andersen, ss. 66-69; Pedersen, ss. 15-17). Det er skabt til at være i fællesskab med Gud, til at leve med og for sin næste og til at herske over skaberværket. Før syndefaldet var mennesket syndfrit, og levede i fuldkomment fællesskab med Gud. Efter syndefaldet kaldes det tilbage i fællesskabet med Gud, ved tro på Jesus. Bibelen siger, at Gud elskede verden (Johannesevangeliet 3,16), og at Gud har købt mennesket dyrt (1. Korintherbrev 6,20). Gud har dermed vist, at mennesket for ham har en stor værdi: Han ville ofre sin egen søn, for at genoprette fællesskabet.

Gud har altså givet mennesket specielle egenskaber, der adskiller det fra dyrene. Derudover har Gud sat mennesket i en helt speciel position i skaberværket, og givet mennesket en særlig værdi.

Det smalle personbegreb i kristent perspektiv

Hvori adskiller det kristne menneskesyn sig fra det smalle personbegreb, vi tidligere har betragtet? John Locke betegnede en person ud fra fornuft, refleksionsevne og selvbevidsthed. Dermed blev der lagt en grund for, at man kan graduere mennesket, og betegne nogle levende mennesker som "ikke-personer". Vi har hos Peter Singer set, at dette kan få alvorlige konsekvenser.

I lyset af et kristent menneskesyn, er både Lockes og Singers tilgang alt for unuanceret. Mennesket er rigtignok udstyret med et sjæle- og åndsliv, der bl.a. indebærer evnen til rationel tænkning og selvbevidsthed. Men efter syndefaldet har disse evner taget skade. Sygdom kom ind i verden, hvilket bl.a. indebærer forskellige demenssygdomme, og de medfølgende svækkede rationelle evner. Men også raske menneskers rationelle evner, er skadet af syndefaldet. Det må derfor anses som problematisk, at Singer mener, mennesker kan gradueres efter rationelle evner. I en kristen optik har alle mennesker dybest set mangler, hvad angår rationelle evner. Hvem sætter grænsen for hvor store rationelle evner man skal have, for at være en person? Det er bemærkelsesværdigt at Peter Singer, en intellektuel filosof, lægger så stor vægt på netop rationelle evner.

Det er vigtigt at pointere, at menneskets sjæle- og åndsliv består af langt mere end rationelle evner. Mennesker med demens kan have et rigt følelsesliv, der indebærer de grundlæggende menneskelige følelser som fx glæde, vrede og sorg. Vi kan nok have en tendens til at sætte menneskets rationelle evner højere end de andre evner, men i et kristent perspektiv er vi en helhed, hvor alle dele trods alt har betydning for vores menneskelighed.

Mennesket er skabt med en unik værdi, og skabt til at indgå i en relation til Gud, næsten og skaberværket. Dette forandrer sig ikke, fordi et menneskes rationelle evner svækkes. Da Singer er

ateist, regner han ikke Gud med i sit verdensbillede. Det er derfor ikke overraskende, at Singer bygger menneskelivets værdi, på menneskets egne evner. Der er ikke nogen Gud, der udefra kan sætte sin værdi på mennesket. At Singer ligefrem kan graduere mennesket i så høj grad, at nogle menneskeliv anses for ganske værdiløse, og at han åbner op for eutanasi, må klart afvises. Grundet gudbilledligheden er menneskelivet ukrænkeligt. Gud har sat sin værdi på mennesket, og menneskelivet har værdi, fordi Gud har skabt mennesket med et grundlæggende formål og en mening. Dette er en befrielse at vide, for så skal jeg som menneske ikke præstere mig til værdi og status.

Den personcentrerede omsorg i kristent perspektiv

Tom Kitwood tænker ud fra en grundlæggende humanistisk position. Hans teori er præget af tanken om menneskets værdi. Kitwood ønsker, at ethvert menneske skal behandles med værdighed og respekt, og dette er hvad der konstituerer menneskets personstatus. Som kristne kan vi bifalde mange træk ved Kitwoods teori, da den i højere grad end ved det smalle personbegreb, er med til at understøtte en tilgang, der svarer til menneskets værdi. Når Kitwood fx vægtlægger relationer som vigtige i demensplejen, har han en vigtig pointe. Som kristne tror vi, at mennesket grundlæggende er et relationelt væsen. Alligevel må vi tage nogle forbehold overfor Kitwood.

Den skotske sygeplejerske og teolog John Swinton (1957-) har arbejdet dybdegående med personbegrebet i forhold til demens, i hans bog "Dementia –living in the memories of God". Swinton kritiserer Kitwood for, at lade et menneskes personstatus afhænge af respektfulde relationer (Swinton, s. 144). Swinton mener ikke, at det er Kitwoods intention at sige, at mennesker uden relationer, ikke er personer (Swinton, s. 136). Men når Kitwood taler om, at det "at være en person" er en status man tildeles af andre, kan han nemt opfattes sådan. Menneskets personstatus bliver pludselig usikker, hvis den demente er afhængig af andre menneskers valg om at indgå i en omsorgsrelation. Swinton afviser derfor at tale om, at relationer er en slags betingelse for at være en person. Relationer er en vigtig del af det at være et menneske, men det er ikke konstituerende for at kunne blive betragtet som en person (Swinton, s. 158). Mennesket er skabt af Gud, og står i en relation til Gud. For Swinton er det vigtigt at slå fast, at det demente menneskes personstatus konstitueres af den position, som Gud har sat det i som menneske (Swinton, s. 160).

Kitwood betragter mennesket ud fra én materiel virkelighed, hvor menneskets psykologi og relationer (sind) på den ene siden, og dets neurologi (krop) på den anden side, påvirker hinanden gensidigt. Som kristne tror vi, at mennesket er en helhed af krop, sjæl og ånd, og at der er en gensidig påvirkning mellem menneskets forskellige "dele". Swinton roser derfor også Kitwoods tale om, at

”den ondartede socialpsykologi” (psyke og relationer) ulykkeligvis kan virke fremmede på demenssygdommen (krop) (Swinton, s. 71). Alligevel må vi fra et kristent perspektiv afvise Kitwoods rent materialistiske forståelse af mennesket. Mennesket har en sjælelig/åndelig side, der ikke bare kan forklares ud fra et rent materialistisk verdensbillede. Kitwoods menneskesyn er reduceret, så menneskets åndelighed og Gud selv er udeladt. Når Kitwood i sin teori kommer ind på menneskets grundlæggende behov, kan han sige meget godt om menneskets fysiske og psykiske behov, men han forbigår fuldstændig menneskets åndelige behov.

Alt i alt må det siges, at der er mange gode praktiske råd til demensomsorgen, at hente hos Tom Kitwood. Men da han opererer ud fra et reduceret menneskesyn, der ikke tager højde for menneskets åndelige side og relation til Gud, må der siges noget om de positive konsekvenser ved et eksplicit kristent menneskesyn, i forhold til mennesker med demens.

Positive konsekvenser af et kristent menneskesyn

Mennesket er ikke skabt til at leve alene, (1. Mosebog 2,18), men med Gud og næsten. Dette er grundlæggende for det kristne menneskesyn. Mennesket er dermed også skabt til at være afhængigt af både Gud og næsten. At leve i verden efter syndefaldet, gør kun dette grundvilkår tydeligere. Swinton bruger dette bibelske udgangspunkt, menneskets grundlæggende afhængighed, til at tale om demente menneskers oplevelse af at være afhængige af andres omsorg. At mennesker med demens bliver gradvist mere afhængige af andre, er ikke en nedgradering af menneskeligheden. Det kan tvært imod anses som en bekræftelse på menneskeligheden: Vi er som udgangspunkt skabt til at være afhængige af hinandens omsorg, og ultimativt til at være afhængige af Guds omsorg (Swinton, s. 163). Men dette forpligter også mennesket til at vise ekstra omsorg, for dem der har særlige behov!

Graduerer man mennesket, og ser det som en ”ikke-person”, kan det få alvorlige konsekvenser for dets liv. Swinton beskriver i hans bog, hvordan selv respekterede mennesker, mister det meste af deres sociale netværk, som et resultat af en demenssygdom (Swinton, ss. 101-105). Resultater demenssygdommen i et tab af status, kan omsorgsforpligtelsen ofte forsvinde. Det kristne menneskesyn kan bidrage til at sikre, at ethvert menneske mødes med omsorg. Som kristne tror vi på, at Gud har forpligtet os til at elske vores næste som os selv (Markusevangeliet 12,31). Vi må handle over for vores demensramte næste på den måde, der er til størst gavn for vedkommende. Det siges nogle gange, at det ikke giver meget mening at besøge et menneske, hvis genkendelsen er forsvundet. Men selvom hukommelsen er svækket, er der fx tydeligvis et blivende følelsesliv. Det må formodes, at ensomhedsfølelse ikke er ualmindeligt hos demente plejehjemsboere. En positiv

konsekvens af det kristne menneskesyn, må således være en stadig forpligtelse for de pårørende, til at udøve både menneskelig og åndelig omsorg. Selvom hukommelsen er forsvundet, kan mennesket med demens få gode oplevelser i nuet. Dette har stor betydning! Og selvom det kristne menneske med demens ikke umiddelbart kan huske Jesus, betyder det ikke, at vedkommende ikke længere tilhører Jesus. Mange har berettet om, at kristen trospraksis som bøn, nadvergang og salmesang, kan få selv svært demente mennesker til at få et "klart øjeblik", hvor de virker til at være fuldt ud til stede og med på hvad der foregår.

Som plejepersonale må det kristne menneskesyn også få positive konsekvenser. Nogle mennesker anser et liv med demens som værdiløst, og ønsker legalisering af assisteret selvmord eller eutanasi. Kristne plejepersonaler har en fin mulighed for, at nuancere folks syn på livet med demens, og for at forsvare livets ukrænkelighed. Man må også medvirke positivt til, at den demente modtager den omsorg og respekt, som Gud har kaldet os til at udøve. Dette kan fx indebære at arbejde for, at der tales respektfuldt om og til demente plejehjemsbeboere. Vigtigt er det også, at vise omsorg for det hele menneske, både krop, sjæl og ånd. Dette vil fx medføre en forpligtelse til at være følelsesmæssigt nærværende overfor selv den svært demente beboer, hvis mentale evner er stærkt svækkede. Man må acceptere, at der er forskel fra plejehjem til plejehjem på, hvilke muligheder man har for at vise åndelig omsorg. Men det er godt som kristent plejepersonale at være opmærksom på, at også demente mennesker har åndelige behov. Hvis muligheden er der, kan dette behov tilgodeses, fx ved at sætte sig og bede fadervor eller læse en andagt med den kristne beboer.

Det kristne menneskesyn er uhyre realistisk. At leve som menneske i en falden verden, kan indebære stor lidelse. Som mennesker i verden er vi ikke kaldet til at flygte fra lidelsens problem, fx ved at vende os til eutanasi. Vi må som kristne tale livets sag! Lidelsen kan lære os noget om vores grundlæggende behov for hinandens omsorg, og ultimativt om vores behov for Gud. Vi må søge at møde mennesket med demens med den ubetingede kærlighed, som Gud har mødt os med.

At lære at elske mennesker med demens, med alle de problemer, skuffelser, smerter og glæder der ledsager et sådant kald, bringer vores kald som mennesker i skarpt fokus: Forsætligt og intentionelt at elske hinanden, som Gud har elsket os. "Et nyt bud giver jeg jer: I skal elske hinanden. Som jeg har elsket jer, skal også I elske hinanden" (Joh. 13,34). (Swinton, s. 181)

(John Swinton)

Referanser

1. Korintherbrev 6,20. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
1. Mosebog 1,26. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
1. Mosebog 2,18. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
1. Mosebog 9,6. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
- Andersen, Ø. (1994). *Troslære*. Hillerød: Luthersk Missionsforenings Bibelskoles Elevforening.
- Den danske ordbog. (2018, maj 4). Hentet fra ordnet.dk:
<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=person>
- Johannesevangeliet 3,16. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
- Kitwood, T. (1999). *En revurdering af demens -personen kommer i første række*. Munksgaard.
- Markusevangeliet 12,31. (1992). I *Bibelen*. København: Det danske bibelselskab.
- Nationalt videnscenter for demens. (2018, Januar 8.). *Forekomst af demens i Danmark*. Hentet fra videnscenterfordemens.dk: <http://www.videnscenterfordemens.dk/statistik/forekomst-af-demens-i-danmark/>
- Pedersen, C. H. (2008). *Vide Ville Vove Være -et skolesyn*. Foreningen af Kristne Friskoler.
- Singer, P. (1993). *Praktisk etik*. København: Hans Reitzels forlag.
- Sundhedsmagasinet, DR. (2018, Marts 6.). *Sundhedsmagasinet: Demens 2*. Hentet fra dr.dk:
<https://www.dr.dk/tv/se/sundhedsmagasinet/sundhedsmagasinet-3/sundhedsmagasinet-demens-2#!/>
- Swinton, J. (2012). *Dementia -living in the memories of God*. London: SCM Press.